

In Nationaal Landschap 'Het Groene Woud' staat het kalkrijke gebied de Scheeken inmiddels bekend om zijn slakkenrijkdom. Begin dit jaar trof ik ruim duizend slakken aan in één monster en ik vond circa vijftig verschillende soorten slakken. Wat een dagje inventariseren op kan leveren...

Slakkenparadijs in Nationaal Landschap 'Het Groene Woud'

'Het Groene Woud' in Noord-Brabant raakt steeds meer in de belangstelling door de enorme biodiversiteit. Stond de Meierij al bekend om haar waardevolle flora en fauna, het natuurbeleid van de laatste jaren heeft met haar kwaliteitsimpuls de terugkeer van enkele bijzondere soorten mogelijk gemaakt. Steeds vaker zijn er waarnemingen van doelsoorten als zwarte ooievaar en steenmarter. Naast aansprekende andere soorten als lange ereprijs, eenbes, boomvalk en hazelworm, komen er steeds meer gegevens over minder opvallende soorten ongewervelde dieren.

STROOISELMONSTERS

Sinds 2001 heb ik vanuit een sluimerende belangstelling voor slakken een inventarisatie opgezet in het gebied. Mijn belangstelling ging daarbij vooral uit naar de natuurkern, maar ik betrok ook waarnemingen en vondsten uit de rest van de Meierij. In eerste instantie heb ik al wandelend met het blote oog gezocht naar soortenrijke plaatsen. Om ook de kleinere soorten te kunnen inventariseren heb ik later strooiselmonsters meegenomen en met sterke vergroting uitgezocht.

Van de provincie Noord-Brabant waren maar weinig gegevens bekend. In zo'n wit gebied is elke vondst van belang. Gezien het landelijke verspreidingspatroon kon ik aardig wat soorten verwachten. De eerste maanden bestond de inventarisatie vooral uit herkenning en bevestiging, maar langzamerhand kwamen er verrassingen in beeld. Zo bleek op sommige plaatsen de grote clausilia (*Balea biplicata*) massaal voor te komen.

WINTERSLAK MET ANTIVRIES

De grote verrassing was toch wel de vondst van de oorstekende glasslak in de Scheeken; een soort die tot dan toe alleen van Zuid-Limburg en het Rijk van Nijmegen bekend was. Een typische winterslak die door de antivries in z'n lichaam in staat is om zelfs in de sneeuw actief rond te krui-
pen.

Nog enthousiaster was ik toen ik in datzelfde gebied ook de gladde clausilia en de geribde clausilia vond; twee soorten die verder alleen van Zuid-Limburg bekend waren. In 1979 was al eens één exemplaar van de geribde clausilia gevonden vlakbij de A2. Het idee dat dit wel eens een 'verslept' dier kon zijn werd ontzenuwd door mijn vondst van een populatie. Dat de Scheeken voor slakken een bijzonder gebied vormt, is te verklaren door de vochtige, kalkrijke, lemige bodem. Aan het eind van 2004 had ik in de steden-driehoek Tilburg-Eindhoven-'s Hertogenbosch al 78 soorten slakken en mosselen geïnventariseerd. Naaktslakken zijn vaak moeilijk te determineren. Die groep bewaar ik voor later.

GEKNIELD OP EEN VUILNISZAK

Begin 2005 besepte ik dat ik al vier soorten *Clausilia*'s kende uit de Scheeken, maar dat ik ze nooit in éénzelfde monster had aangetroffen. Een goede reden om eens te gaan zoeken in het tussenliggende gebied. Op 4 januari nam ik op vier veelbelovende plekken monsters door knielend en liggend op een vuilniszak met een loep de omgeving af te zoeken. Bij voorkeur verzamelde ik alleen lege huisjes en werden exempla-

Boven: Grote en vale clausilia's op een loopbruggetje in de Scheeken.

Onder: Alle slakken worden goed gedocumenteerd bewaard.

ren van levende soorten genoteerd. Een enkele keer nam ik een strooiselmonster mee.

Op de terugweg naar de fiets zag ik balancerend op een balk over een waterloop dat er na hoog water restanten op de oever bij de balk waren achtergebleven. Dit aanspoelsel bleek barstensvol met slakken te zitten. Voorzichtig nam ik het als vijfde monster in een klein zakje mee. Een veelbelovende dag.

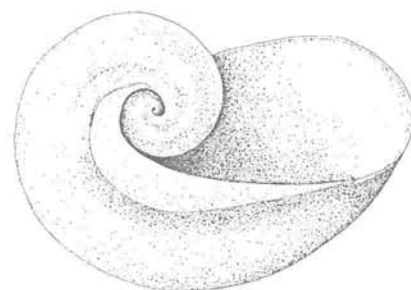
DETERMINEREN

Thuis legde ik de monsters te drogen. Met het aanspoelsel kon ik niet wachten. Ik schudde het uit en bekeek het onder de stereomicroscop. Uiteindelijk duurde het enkele avonden voor ik er alle slakken (1018 exemplaren!) met een pincet had uitgepakt.

Nog verbazingwekkender was het grote aantal soorten. Prachtige vormen als de *spinulosa* variant van het tractorwiel met schubbige uitsteeksels, uiteenlopende maten van het jonge dwergpuntje van minder dan 1 mm tot een heesterslak van 2,4 cm, exemplaren met rare vergroeiingen zoals een slordig opgerold riempje en moeilijk te vinden soorten als het aard-schijfje.

OGEN ONDER AAN STEELTJES

Bij de meeste landslakken staan de ogen op steeltjes. Zoetwaterslakken hebben hun ogen meestal onder aan die voelsprietten. Dit geldt ook voor de dwergslakken. Deze landslakjes zijn zelfs volwassen, met amper twee millimeter lengte, nog friemelig klein, maar door hun witte huisjes vaak toch nog net met het blote oog te herkennen. Hun ogen zie je makkelijker in de tekst dan onder de microscoop.

Boven: de oorvormige glasslak kan zelfs in de winter actief rondkruipen.

TEKENING: KEES MARGRY

Foto links: aanspoelsel barstensvol slakken.

ALLE FOTO'S OP DEZE PAGINA'S: KEES MARGRY

CLAUSILIA'S OFWEL REGENSLAKKEN

Clausilia's zijn opvallende, met het blote oog herkenbare slakken. De dieren hebben langwerpige huisjes en kunnen de mondopening inwendig afsluiten met een klepje, het zogenaamde clausilium.

In België heten deze soorten heel toepasselijk regenslakken omdat ze bij regenachtig weer massaal te voorschijn komen en ze dan tot meters hoog op de stammen van bijvoorbeeld populieren zijn te vinden.

Geribbelde clausilia.
TEKENING: KEES MARGRY

BIODIVERSITEIT

In totaal vond ik in het aanspoelsel 29 soorten landslakken, 17 soorten zoetwaterslakken en enkele moeilijk te determineren erwtenmosseltjes, die ik voor later onderzoek bewaar. In dit monster zat niet alleen meer dan de helft van alle reeds bekende soorten uit het gebied, er zaten ook vier soorten bij die ik nog niet in Het Groene Woud gevonden had. Omdat de waterloop een beperkte plaatselijke afvoerende functie heeft moeten alle exemplaren uit de Scheeken afkomstig zijn.

Er bleek een grote overlap met het aantal soorten van de overige vier monsterplaatsen. Daarin vond ik ook nog eens twee soorten *Clausilia*'s die niet in het aanspoelsel zaten. Een dag met meer dan achtenveertig soorten in één gebied geeft wel een goed beeld van biodiversiteit.

Toch was er nog steeds geen monster waar ik alle *Clausilia*'s bij elkaar gevonden had. Zouden de ogenschijnlijk minieme verschillen in hun habitat zo bepalend zijn? Ik moet er nog maar eens gaan zoeken.

SLAKKENRESERVAAT

Naast de Scheeken zijn ook de beekdalen van de Beerze en de Rosep interessante vindplaatsen. In het natuurontwikkelingsgebied Banisveld is zelfs een deel als slakkenreservaat uitgerasterd. Werkzaamheden gaan zo niet ten koste van de diversiteit en

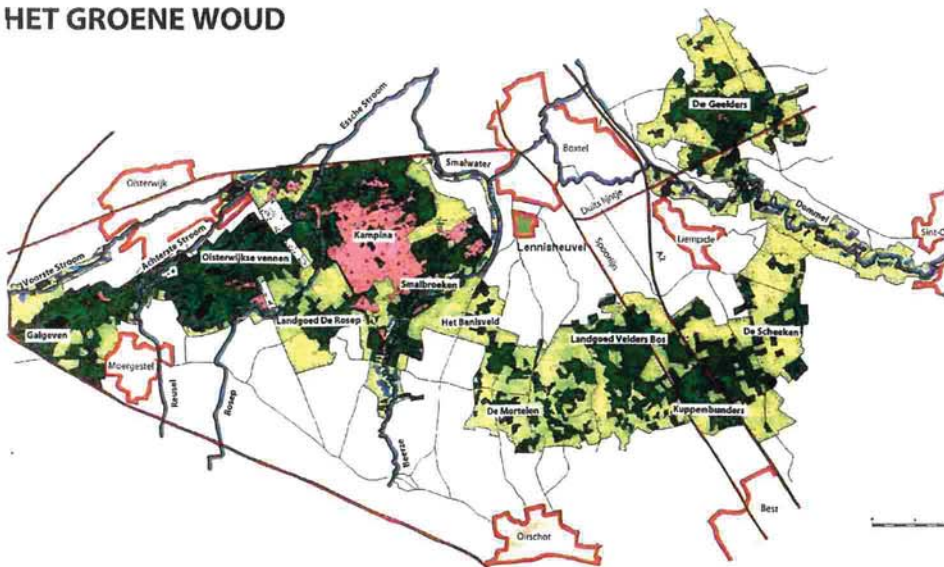
NATIONAAL LANDSCHAP 'HET GROENE WOUD', VEELHEID IN VERSCHIEDENHEID

Het Groene Woud is de natuurkern in de steden-driehoek 's Hertogenbosch – Tilburg – Eindhoven. Het is een aaneenschakeling van reeds bestaande natuurgebieden als de Oisterwijkse bossen en vennen, de Kampina, de Mortelen, de Scheeken, het Dommeldal en de Geelders die met zo'n 7500 ha een belangrijk onderdeel vormen van de Ecologische Hoofdstructuur. Deze natuurkern ligt in het gebied dat onlangs in de *Nota Ruimte* is aangemerkt als Nationaal Landschap.

Kenmerkend voor Het Groene Woud is de afwisseling in het landschap; van schrale heide en vennen in de Kampina tot voedselrijke populierenbossen in de Scheeken en bloemrijke graslanden en moerassen in het Dommeldal. Buiten deze natuurkern ligt een afwisselend agrarisch cultuurlandschap met enkele landgoederen. Een landschap dat naast de Dommel wordt doorsneden door verschillende beken als de Beerze en de Rozep en door deze gevarieerde overgangen de mogelijkheden biedt voor een grote diversiteit.

(zie www.hetgroenewoud.com)

HET GROENE WOUD

Boven: Kaart van Nationaal Landschap 'Het Groene Woud' in de stedendriehoek Tilburg - Eindhoven - 's Hertogenbosch.

Foto links: de Scheeken is een goed bos voor *Clausilia*'s en oorvormige glasslak.

Inzet links: een gewoon en een 'slordig opgerold' riempje.
ALLE FOTO'S: KEES MARGRY

de effecten van de inmiddels gestarte begrazing kunnen beter gevolgd worden. Ook andere onderzoeken bevestigen dat Noord Brabant van wit gebied tot zeer slakkensoortenrijke provincie is gepromoveerd. Voor liefhebbers een goede reden om eens een bezoek te brengen aan met name 'Het Groene Woud'.

Kees Margry is bioloog en als projectleider en docent Ruimtelijke ordening en Natuurbeheer verbonden aan Helicon-opleidingen MBO Boxtel.

Literatuur

GITTENBERGER, E., et al. (1998), *De Nederlandse Zoetwatermollusken. Recente en fossiele weekdieren uit zoet en brak water*. Nederlandse Fauna 2. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & EIS-Nederland, Leiden.
KERNEY, M.P., et al. (1983), *Die Landschnecken Nord- und Mitteleuropas*. Paul Parey, Berlin.

Foto onder: de monsterplaats in de Scheeken, een ogenschijnlijk saai populierenbos, herbergt allerlei interessante slakkensoorten.